

DAGENS FRÅGOR

»Konjunktur- Går det åter att få hembiträden? Ja, det tycks verk-
dämpning?» ligen vara fallet. Från åtminstone vissa arbetsförmed-
lingar rapporteras överskott på hembiträden — en situation som vi
inte befunnit oss i på femton år. Fenomenet säges sammanhånga med
att den kvinnliga arbetskraft, som blivit arbetslös genom permitte-
ringar och driftstopp vid skilda företag, är svårare att placera om än
den manliga.

För åtskilliga medborgare torde förmodligen detta faktum — till-
gången på hembiträden alltså — utgöra det först observerade tecknet
på en svängning i den långa högkonjunktur, som satt sin prägel på
vårt land. Gemene man ägnar förmodligen blott en förströdd upp-
märksamhet åt sysselsättningsrapporter och marknadsundersök-
ningar. Nu har man emellertid fått åskådningsundervisning, som är
lättfattlig, och vilken i sin tur kanske ger anledning till ytterligare
reflexioner i hithörande ämnen. De, som till äventyrs trott på en evig
högkonjunktur för Sverige — och de äro besynnerligt nog avsevärt
flera, än vad man skulle kunna föreställa sig — få anledning revidera
sina uppfattningar.

Den låt vara svagt ökade tillgången på hembiträden synes, som ovan
redan antytts, vara en följd av krisen inom textilbranschen och delvis
inom konfektionsindustrin. Av och till komma budskap om drifts-
inskränkningar. Det anses, att i ögonblicket omkring 4 000 textilarbe-
tare beröras av driftsinskränkningar och korttidsarbeten.

Det är känt, att från dessa branschens sida företagare och anställda
gemensamt öva tryck på regeringen. Ett resultat av dessa demarcher
kan utläsas i försvarsministerns äskanden av omkring 50 milj. kr. för
anskaffning av 2 miljoner meter yllevävar och 100 000 filter för för-
svaret. Detta statsköp motsvarar fem till sex veckors produktion. De
statliga beställningarna, som placeras hos alla företag inom branschen
efter deras kapacitet, motsvarar fyra à fem års statlig upphandling.

Överläggningar ha också förts om motsvarande statliga köp hos
bomullsindustrin, men i sista omgången sade regeringen nej. Bomulls-
industriens möjligheter att stå på egna ben ansågos bättre än ylle-
industriens.

Man kan väl förstå regeringens tveksamhet. Den väg, som man sla-
git in på i fråga om ylleindustrin, kan ju inte vandra hur länge som
helst. Risken för prejudikat är ju också uppenbar.

Det, som man däremot har svårare att förstå, är regeringens fort-
sätta hängivenhet åt regleringsekonomin, åtminstone när det gäller
en sektor av näringslivet som textilbranschen, där varutillgången
förefaller nästan överväldigande. Motsatserna mellan lära och leverne
äro också uppenbara. Statsministern förklarade nyligen i Socialdemo-
kratiska studentklubben i Lund: — Socialdemokratien har icke något

intresse av ransoneringar och regleringar. För oss är på det ekonomiska området det väsentliga, hur man bäst skall skapa förutsättningar för en full sysselsättning och en ständigt stegrad produktion.

Ungefär samtidigt avvisade handelsminister Ericsson i riksdagen varje tanke på frigivande av priskontrollen över det textila området i dess helhet. Och han fick medhåll av socialdemokratiska kvinnoröster i andra kammaren. Vanetänkandet i dessa ting sitter synbarligen djupt. Annars tycker man nog, att en allmän anslutning i sunda förnuftets tecken borde ha kunnat påräknas kring högerledarens framhållande av konkurrensens betydelse i det nu förefintliga läget.

En effektiv konkurrens håller priserna bättre nere än alla PKN:s prisanalyser, hävdade herr Hjalmarson. Det finns nu tillräckligt med varor och vi ha tillgång till en produktions- och distributionsapparat, som inte är monopolistiskt inriktad. Varför då inte dra slutsatsen av detta och avskaffa priskontrollen?

Även inom skoindustrien har man drabbats av köpmotstånd. För skoindustriens del är permitteringarna hittills sedan den 1 augusti sammanlagt 600 man. Där säges läget dock främst karakteriseras av en anpassning till en nedskuren produktionsapparat, då denna varit mycket hög tidigare.

Från den i gungning varande trävarufronten förspörjes krav på en ny, skyndsamt prövning av frågan om att slopa exportavgiften för trävaror. Det är Sveriges sågverksägares riksförbund, som anmäler sig. Man påpekar, att situationen sedan januari förändrats betydligt. Förbundet anser tiden nu vara inne för att fullständigt upphäva bestämmelsen om exportavgift på sågade och hyvlade trävaror — det hävdar, att någon vinstkonjunktur inte råder inom sågverksindustrien för närvarande. Ett allvarligt hot mot svensk sågverksindustri är de engelska myndigheternas restriktiva hållning beträffande trävaruköpen, och även hemmamarknaden har drabbats av ökat köpmotstånd och mindre efterfrågan, allt under det att driftskostnaderna vid verken öka.

I intresserade kretsar spekuleras det åtskilligt över, hur regeringen egentligen i grund och botten ser på pendelsvängningen på arbetsmarknaden. Har man på bestämmande håll i själva verket så värst mycket emot — som det blivit sagt — »en liten smula arbetslöshet här och var»? Det finns åtskilliga, som menar, att det har man inte. Regeringen måste ju nämligen säga sig, att dess hittillsvarande ansträngningar att via en orimlig beskattning och en utomordentlig överbalansering av budgeten komma till rätta med översysselsättning och penningvärdesförsämring hittills gett skäligen klena resultat. Återstår som ultima ratio en åtstramning på arbetsmarknaden.

Uppmärksamma läsare av den senaste tidens statsrådstal ha också observerat, att i dessa ingen starkare reaktion kommer till synes mot de tecken på »konjunkturdämpning», som flerstädes inom näringslivet ge sig till känna. »Konjunkturdämpning» — som det alltså heter i statsrådstalen — är ett förträffligt ord. Det låter betydligt mindre otrevligt än »arbetslöshet».

För de ledande statsmännen har det alltid varit viktigt att välja

vokabulären. Vi erinra oss Carl Gustaf Ekman. Han störtade sommaren 1930 Arvid Lindmans andra regering på dess förslag om höjda jordbrukstullar. Carl Gustaf Ekman kom till makten. Det lyckades honom dock icke att skydda spannmålsodlingen utan viddagande av prisförbättrande åtgärder. Men han döpte om ordet »tull» till »gottgörelse» och på det regerade han ett par år.

Den europeiska betalningsunionen. Den 30 juni i år utlöper fördragstiden för den europeiska betalningsunionen, och frågan om dess fortsatta existens måste därför tagas upp dessförinnan. Allmän enighet torde råda om att den möjlighet till multilateral inomeuropeisk handel, som beretts genom clearing i en gemensam valuta dvs. unionens räkneenhet = dollarn, varit till stort gagn för Europas näringsliv. I själva verket är unionen ett strålande bevis för den friare internationella handelns överlägsenhet över en stelbent bilateral statsreglering som välståndsfrämjare. Den har emellertid alltifrån sin tillkomst varit behäftad med en allvarlig svaghet, som nu äventyrar dess fortvaro. Genom att vissa av dess medlemmar inte mäktat balansera sina in- och utbetalningar, har unionen i verkligheten förvandlats till en kreditinstitution, som i stället för att fylla en inomeuropeisk centralbanks funktioner kommit att mera likna en hypoteksinrättning men utan en sådans säkerheter. I detta hänseende har den rönt samma öde som den år 1944 tillskapade internationella valutafonden. Dennes dollartillgångar togos i stor utsträckning snabbt i anspråk för att minska de första efterkrigsårens dollarbrist, men i och med Marshallhjälpens tillkomst förbjödo amerikanerna fondens vidare ianspråktagande. Först nu på sista tiden till följd av den återuppståndna dollarkrisen ha amerikanerna medgivit, att en del av valutafondens kvarstående medel får lånas ut. Emellertid betyder detta ingalunda, att fonden återfår sin ursprungliga funktion utan endast ytterligare långfristig kreditgivning.

I betalningsunionens fall äro kreditgivarna, eller om man så vill inrättarna i banken, överskottsländerna, vilka f. n. äro Belgien, Italien, Sverige, Schweiz, Holland, Västtyskland och Portugal. Låntagarna äro underskottsländerna England och Frankrike. I detta fall har en viss kreditgivning således avlastats amerikanerna. Det är med stort beklagande man måste konstatera denna utveckling inom unionen. Dess bärande idé är den för Västeuropa gemensamma valutatan, som genom den s. k. frilistningen verkligen ger något av en fri internationell handel. Det är denna idé, inte kreditgivningen, som måste räddas både åt nuet och åt framtiden.

Olika lösningar för att vidmakthålla betalningsunionen efter den 30 juni ha skymtat i pressen. Å ena sidan har således ifrågasatts att vidga kvoterna. Den andra motpolen går ut på att alla ytterligare underskott skola likvideras med guldbetalningar till 90 à 95 procent. Det är utan vidare klart, att England och Frankrike komma att gå på den förstnämnda linjen och med all makt motsätta sig betalningar i ett guld, som de inte äga. Det är ingen tillfällighet, att gulmlinjen,

som i praktiken skulle innebära den europeiska handelns omställning nära nog på dollarbasis, förordas på schweiziskt håll. Klart är i vilket fall, att guldlinjen är den som i teorien skulle rädda det mesta av den bärande idén för betalningsunionen. För dagen kan dock ifrågasättas, om den i praktiken är genomförbar. För Sveriges del såsom överskottsland är emellertid en utökning av kvoterna en avgjort dålig lösning. Såsom framhålles på ledarplats i detta nummer är en kronkredit direkt till England en vida bättre sådan, som dessutom automatiskt skulle kunna medföra en lättnad för betalningsunionen. En tredje men förmodligen just nu mycket oviss lösning vore, om den amerikanska ekonomiska hjälpen till Europa kunde få formen av ett tillskott till betalningsunionen.

Vad det framför allt gäller, är att söka hindra den fördärvbringande men även under rådande förhållanden på djupet hela tiden arbetande bilateralismen att åter göra sig bred. Detta är värt en hel del uppoffringar, men inte meningslösheter såsom att genom nya krediter utbreda nya bolster, på vilka underskottsländerna ännu någon tid skulle kunna fortsätta att vila sig.

Arbetarrörelsen och Vidstående ord äro rubriken på ledaren i senaste numret av *Tiden*. Artikelnen går ut på, att den svenska arbetarrörelsen har en mycket svag ställning bland de intellektuella. Det sägs t. o. m. att ur viss synpunkt är rekryteringen av intellektuella socialdemokratiens svagaste punkt. Åtskilliga anledningar härtill framdragas såsom den konservativa ämbetsmannatraditionens inflytande, att det varit svårt att finna ömsesidiga anknytningar mellan akademiker och arbetare osv.

Den viktigaste anledningen till att de intellektuella i så stor utsträckning hållit sig borta från arbetarrörelsen beröres emellertid icke med ett ord. För att belysa denna anledning torde det vara nödvändigt att fråga sig vilka intellektuella, som hittills gått till socialdemokratien. Med en viss schematisering torde man kunna säga, att det väsentligen är tre grupper. Dels är det intellektuella, vilka kommit från arbetarrörelsens djupa led, vilka i sin ungdom tagit avgörande intryck av olika sociala missförhållanden, och vilka därför äro så miljöbestämda, att de helt naturligt anslutit sig till sina faders parti. Dels är det vidare de utpräglade idealisterna, vilka uppriktigt tro på socialismens välsignelse, m. a. o. de för vilka socialismen blivit en religion. Dels är det slutligen — och det är måhända de flesta — de personer, vilka under socialdemokratiens stora framgångar av rent lycksökeri sökt sig till det statsbärande partiet, dvs. de utpräglade strebertyperna. Artikelnen i *Tiden* medger själv, att så delvis varit förhållandet. En rad lysande talanger ha, framhålles det, tillförts arbetarrörelsen under en tid, då de sociala motsättningarna gjorde intryck på studenter med särskilt stark känslighet. Att streberinställningen också spelat sin stora roll, förnekas inte heller: »ju mer definitiv socialdemokratiens maktställning ser ut att bli, ju flera intellektuella kan komma att frestas av vad de inbilla sig vara platser vid köttgrytorna».

Det är alldeles uppenbart, att varje politiskt parti har ett starkt behov av intellektuella, m. a. o. av vad artikeln i Tiden kallar idégivare och opinionsbildare. Att det varit tunnsått med den typen av människor inom socialdemokratien, behöver man ej ha läst artikeln för att förstå. Det socialdemokratiska partiets politik ger själv det bästa beviset härför.

Den väsentligaste anledningen till att icke ett större antal intellektuella gått till socialdemokratien — och det är den anledningen, som artikeln i Tiden icke nämner — är naturligtvis, att de intellektuella, vilka äro vana att tänka självständigt, icke kunnat övertygas om de socialistiska idéernas riktighet utan tvärtom från början känt sig eller blivit övertygade om, att socialismen måste misslyckas.

Huvudproblemet för socialdemokratien beträffande de intellektuella är emellertid självfallet, hur det skall gå i fortsättningen. Därvid synes uppenbart, att en av de grupper, som socialdemokraterna tidigare kunnat fånga, nämligen den grupp, som ovan benämnts miljöbestämd, i fortsättningen icke alls är att påräkna i samma utsträckning som hittills. Detta följer helt enkelt av de med den höjda produktionen och den förbättrade levnadsstandarden starkt minskade sociala motsättningarna. Likaså torde det i fortsättningen bli mycket få utpräglade idealister, vilka komma att gå till arbetarpartiet. Djupt in i socialdemokraternas egna led har nämligen nu trängt uppfattningen, att en demokratisk socialism är omöjlig, att socialismens genomförande endast är möjligt i det totalitära samhället. Under sådana omständigheter kan socialdemokratien icke ha mycket att vänta från detta slag av människor. De, vilkas socialistiska tro är nog stark för att de icke skola taga hänsyn till den totalitära statens fruktansvärda konsekvenser, komma därför i fortsättningen icke att gå till socialdemokraterna utan till kommunisterna. Vad slutligen de utpräglade strebertyperna beträffar märker man, att de helt naturligt i allt mindre utsträckning ansluta sig till socialdemokraterna. Ja, man har redan sett uppmärksammade fall, där sådana personer lämnat den av stormarna illa åtgångna socialdemokratiska skutan. Överallt i Europa gör sig en allt starkare reaktion gällande mot socialdemokratien. Denna är icke längre en plattform dit de, som endast taga hänsyn till karriärmöjligheterna, söka sig.

Sammanfattningsvis kan alltså sägas, att utsikterna för socialdemokratien att värva anhängare bland de intellektuella måste bli mörkare och mörkare. Det torde i fortsättningen bli klen med idégivningen från denna sida. Symptomatiskt är vad artikeln i Tiden alldeles riktigt säger om den verksamhet, som de socialdemokratiska studentklubbarna och Clarté bedriva: »Denna politiska aktivitet sätter inte ens sammanlagt några djupare spår.»

Henrik Munktel.

Europaarmén och de norska flygbaserna. Atlantunionens Lissabonmöte blev knappast den framgång, som man hade räknat med. De förberedande överläggningarna hade blottat så svåra meningsmotsättningar — främst i fråga om den franska och den västtyska synen på

Dagens frågor

problemet Europaarmén — att tidpunkten för sammanträffandet i Lissabon måste förskjutas inte mindre än tre gånger. När så alla parter äntligen möttes, blev det trots alla inledande kompromisser skralt med reella och påtagliga resultat.

Genom Greklands och Turkiets inlemmande i NATO-organisationen utsträckes visserligen pappersspärren mot en aggression från Öst ända bort mot Turkiets gränshörn mot Sovjetunionen och Iran och vidare tillföres organisationen inte mindre än 29 slagkraftiga ehuru ännu så länge en smula underutrustade divisioner — till Eisenhower's tidigare 18 i Västeuropa. Men dels var ju detta endast en konfirmation av tidigare beslut och dels stå de nya divisionerna sedan år bundna i fasta positioner mot en hotande numerisk övervikt på andra sidan de grekiska och turkiska nordgränserna. Lissabonmötet var ju tillkommet för att i första hand reda upp de västeuropeiska frågorna, men trots kommunikéernas optimistiska siffror måste man nog karakterisera resultaten som magra och rentav nedslående. Storbritannien ställer sig alltså utanför Europaarmén. Det var omöjligt att nå överenskommelse om fördelningen av de ekonomiska bördorna — trots den flödande amerikanska hjälpen. Ett misstroget Frankrike bevakar ängsligt och negativt varje västtysk militär aktivitet. Västtyskland utestängs från Atlantunionen och rekrytering av militär personal där får inte igångsättas, förrän de olika staternas parlament ratificerat överenskommelserna. Genom fransmännens förhållningspolitik förskjutas de stora resultaten, i bästa fall, med bortåt ett år.

Pressdebatten, även här hemma, har dock måhända överbetonat de negativa intrycken från Lissabon. Man glömmer lätt, att en hel del redan har utträttats eller är i full färd att växa fram. Dit hör främst den mobilisering av krigsindustrin, som i U. S. A. dominerar den ekonomiska utvecklingen och som inte lämnat något land i Väst oberört. Dit hör också genomförandet av vapenhjälpsprogrammet, visserligen med förseningar men i huvudsak planenligt. Att kriget i Korea och hjälpen till Indokina och Formosa måste medföra vissa rubbningar är helt naturligt. Det minst observerade men ingalunda minst betydelsefulla inslaget är emellertid det gigantiska arbete, som främst amerikanerna oförtrutet syssla med i syfte att skapa effektiva flyg- och flottbaser allt närmare »järnridån». Det pågår uppe i de arktiska regionerna både på öar norr om Grönland och i Alaska och dess utlöpare Aleuterna. Det är i full gång på Island, de brittiska öarna, i Frankrike, Marocko, Italien, Grekland, Turkiet, Saudiarabien, Sydöstasien, på Okinawa och de japanska öarna. Det är på väg i Francos Spanien och i Titos Jugoslavien. Syftet är överallt detsamma — att skapa bästa möjliga betingelser för effektivt utnyttjande av det överlägsna militära vapnet: det strategiska bombflyget med dess atomvapen.

Det finns emellertid ett särskilt motiv till den rastlösa takt, vari detta arbete bedrives, och det är den nya reaktionsdriften och de problem den fört med sig. ReajaktpLANEN med hastigheter kring ljudgränsen ha raskt slagit ut inte bara de gamla propellerjaktpLANEN

utan, vad värre är, de ha visat, att de nuvarande tunga propellerbombplanen äro alltför sårbara för att med utsikt till rimlig framgång sättas in mot starkt jaktskyddade mål. Och det är de ryska industri-centra, atombombernas primära mål. Därför arbetas nu för fullt på att få fram tunga reaktionsbombplan — men det tar tid. Och tills vidare besväras alla reaflygplan av en avgjord svaghet, de korta aktionstiderna, som trots hög hastighet för med sig korta aktionsradier. Tills vidare måste problemet lösas så, att man flyttar fram baserna — och så kommer *Norge* in i bilden. Tillsammans med Turkiet, de båda flankpositionerna kring Västeuropas försvar.

Det är mot denna bakgrund man måste se den norske försvarsministern Langhelles tillkännagivande nyligen om en för norska förhållanden fantastisk utbyggnad av de norska flygplatserna. För en projekterad kostnad av omkring 225 miljoner norska kronor skall man iordningsställa fullt tidsenliga flygbaser, i första hand sju stycken, nämligen Gardemoen (utbyggd redan av tyskarna), Rygge och Jarlsberg i Osloområdet, Lista på sydkusten, Ölandet vid Trondheim, Bodö och Bardufoss uppe i norr (likaledes utbyggd av tyskarna under kriget). Ytterligare tre stå sedan i tur, utöver den stora Atlantflygplatsen Sola vid Stavanger. Till själva flygplatsarbetena ansluter sig en rad andra åtgärder, främst för att förbättra kommunikationer och signalförbindelser. Norrmännens egen andel i flygplatskostnaderna uppgavs till 92 milj. kr.

Det är kanske för mycket sagt, att dessa väldiga anläggningsarbeten helt ha förbisetts i vår inhemska pressdebatt. Men det kan i varje fall inte ha varit oroliga frågor härifrån, som förmådde utrikesminister Lange att i en Lissabonrapport inför stortinget kategoriskt förklara, att norsk baspolitik förblir oförändrad.

För oss i Sverige är emellertid denna aktivitet i Norge en allvarlig tankeställare. Eller *borde* åtminstone vara det. Den visar ju, med all önskvärd tydlighet, att vårt avlägsna hörn av världen i de storas rådslag ingalunda är så fridfullt och militärt betydelselöst, som alltför många uttolkare här hemma gärna vilja göra gällande.

Finländska förhållanden Det är alltså mycket vanligt, att finlands-i svenskt språkbruk. svenskar på besök i Sverige komplimenteras för sin goda svenska eller att värden tror, att den finlandssvenske gästens svenska språk helt enkelt är finska. Då han framhåller, att han är svensk och att svenska är hans modersmål, ser man skeptiskt på honom och säger ungefär, att i skolan talade du väl ändå finska! Det är en rätt allmänt spridd uppfattning bland många av oss, att den finländska befolkningen består av »finnar», som låta sina barn gå i finska skolor (möjligen med en svensk linje) och som tala ett slags blandspråk: finska eller i bästa fall »svenskfinska».

Denna begreppsförvirring beror på genomsnittssvenskens totala okunnighet om nationalitetsförhållandena i Finland, det är honom obegripligt, att den finländska nationen består av en finsk och en svensk nationalitet, och att landet har två nationalspråk. Efter 1809

tycks man, trots folkupplysning och nordiskt samarbete, tämligen allmänt ha glömt bort att Finland i mer än sexhundra år varit en del av Sveriges rike och att de svenska stamfränderna sedan gammal tid utgjort en bofast befolkning i de finländska kustbygderna. Det är dock denna svenska stam och detta svenska språk på Finlands jord, som är föreningsbandet mellan Finland och Skandinavien. Svenskfinland med sina 350 000 svenskar är en betydelsefull del av hela Finland — det är en liten värld för sig med ett rikt och särpräglat kulturliv samtidigt som det bildar en bro mellan det finska Finland och det övriga Norden. Att i likhet med äktfinnarna anse, att allt som har med Finland att göra är enbart finskt och följaktligen också borde kallas »finskt» strider mot de verkliga förhållandena och mot vettigt språkbruk. För omdömesgilla finnar ha förfinskingssträvandena och diskrimineringen av finlandssvenskarna tett sig som en absurditet — finnarna utgöra själva en minoritet i förhållande till de nordiska folken.

Dimbildningen i vårt svenska språkbruk beträffande finländska förhållanden beror till en stor del på att dagstidningarnas nyhetsredaktioner allttjämt följa ett föråldrat och inexakt uttryckssätt, enligt vilket allt och alla i Finland kallas »finskt» och »finnar», oberoende av om det verkligen gäller finnar eller finlandssvenskar eller finländare i största allmänhet. Nationalitetsförhållandena i Finland göra det nödvändigt att nyttja klara och entydiga begrepp i fråga om finskt och svenskt i landet. Man skiljer helt naturligt mellan finnar och finlandssvenskar, mellan finskt och (finlands)svenskt. Den gemensamma medborgarbeteckningen för de båda nationaliteterna är därför inte »finne» eller »finsk», utan »finländare» och »finländsk». Före landets självständighet brukades finne-finsk i två betydelser: dels helt allmänt Finlands folk (alltså: finländare-finländsk), dels den finska delen av folket, dess språk och ras. Om dubbeltydigheten i dessa termer icke varit alltför iögonenfallande före skilsmässan från Sverige, så framträdde oklarheten och inexaktheten däremot till fullo efter den finska nationella väckelsen i början av 1800-talet och efter den svenska nationalitetsrörelsen i mitten av århundradet. Begreppet »finsk» tillföll helt naturligt den finska nationaliteten och den finska kulturformen — detta till åtskillnad från den finlandssvenska nationaliteten med dess svenska kultur. Gemensamhetsbeteckningarna »finländsk» och »finländare» svara sålunda — i likhet med finlandssvensk — mot ett både språkligt-logiskt och praktiskt behov. De ge den klarhet, reda och precision i uttryckssättet, som erfordras för att man skall kunna få en sakligt riktig uppfattning om förhållandena i det moderna Finland. Någon lokal nyskapelse är det här icke fråga om: »finländsk» är ett mycket gammalt ord, man kan finna det i urkunder redan från 1600-talet. (»Finlandssvensk» uppkom däremot först i mitten av förra seklet till åtskillnad från svenskarna i Sverige, »riks-svenskarna».)

På finskt håll är en viss motvilja för beteckningen finländare känd sedan gammalt. Till en del beror den på, att man inte har klart för sig att fi. »suomalainen» har en dubbelbetydelse, som i svenskan måste uttryckas med två särskilda ord, beroende på om man avser den finska

majoriteten eller hela det finländska folket (varav finlandssvenskarna ju äro en del). Den yttersta orsaken till denna oförståelse står emellertid att finna i äktfinnarnas dunkla föreställning, att man genom att förneka finlandssvenskarnas nationella existens och därmed även behovet av en gemensamhetsbeteckning på något märkvärdigt sätt skulle kunna bevisa, att Finland är finskt och inte har något svenskt element i befolkning eller kultur. Denna tankegång var en viktig trossats för de finska akademiska nationalistkretsarna på 20- och 30-talet — på landsbygden har det däremot egentligen aldrig funnits någon större ideologisk motsättning mellan svenskar och finnar. Trossatsen lever alltjämt kvar, särskilt hos de äldre akademiska generationerna och i vissa ämbetsverk och officiella inrättningar, såsom t. ex. utrikesdepartementet och statsjärnvägarna. Det är mot denna känslomässiga grund man måste bedöma sådana finska uttalanden som att »det finska namnet» ('suomalainen nimi') inte tycks vara hedersamt för finlandssvenskarna, att det vore nedsättande för finnarna att i svenskt språkbruk kallas finländare och att denna term vore kränkande för den finska folkdelens känslor. Frågan om den svenska nationaliteten undvika (jfr ovan) många finska skribenter genom att tala om finlandssvenskarna såsom »våra svenskspråkiga», underförstått: »våra svenskspråkiga finnar». En vanlig missuppfattning är slutligen den, att finlandssvenskarna skulle vilja påverka finskt språkbruk och införa ordet »suomenmalainen», den ordagranna översättningen av finländare. Så är naturligtvis inte fallet — det är enbart frågan om svenskt språkbruk, om de svenska orden finsk och finländsk. »Det är ett utslag av ödets ironi att just de ord, med vilka vi (: finlandssvenskarna) för vår del vilja uttrycka gemenskap över språkgränsen, samhörighet med hela Finland, av våra finska landsmän uttolkas som tecken på separatism och bristande samkänsla. Så svårt kan det alltså vara att förstå nyanserna i det andra inhemska språket!» (Nya Pressen 2/1 52.)

Det kanske betydelsefullaste resultatet av den s. k. språkfreden i Finland efter krigsåren synes vara den omsvängning, som skett hos de yngsta finska akademiska generationerna och det goda samarbete som inletts mellan finnar och svenskar på detta plan. Vi få hoppas att detta icke sker till priset av finlandssvenska eftergifter i »försonlighetens» anda. Man bör ha skäl att vänta sig, att de nationellt självständiga och om sin särart medvetna finnarna så småningom även skola låta svenskarna bruka sitt språk på det sätt, som motsvarar verklighetens krav. Att de skola förstå, att ordet »finländare» markerar finnarnas och finlandssvenskarnas samhörighet med det gemensamma fosterlandet, att det är den samlande och enande beteckningen för finsk och svensk nationalitet i Finland, att det överbygger motsättningen mellan dem och symboliserar helheten. Om man håller sig till sak, skall man inte finna några spår av illojalitet eller separatism i detta uttryck, som just vill ange samhörigheten. Den saken borde beaktas inte bara av finnarna, utan även av våra egna tidningsmän.

Hur viktigt det i själva verket är att iakttaga denna begreppsdis-

tinktion har ofta påvisats i olika sammanhang. För denna tidskrifts läsare är terminologifrågan inte något problem, men några belysande exempel kan dock framhållas. De finländska nationalspråken äro finska och svenska; det finländska skolväsendet omfattar både finska och svenska skolor; den finländska pressen består av finska tidningar (t. ex. Uusi Suomi, Kauppalehti) och av svenska (t. ex. Nya Pressen, Vasabladet). Den finländska riksdagen omfattar både finska och svenska folkrepresentanter; det finns två finländska folkpartier: det nybildade finska Folkpartiet och Svenska folkpartiet; statsminister Urho Kekkonen är finne, socialminister Ralf Törngren är (finlands)-svensk — de äro finländska ministrar. Det finns två finländska nationalscener: den finska nationalteatern (Kansallisteatteri) och den finlandssvenska nationalscenen, Svenska Teatern. Vad göres oss mera vittne behov!

Så klart och entydigt detta sätt att beteckna invånarna i Finland än är, råder det emellertid en fatal förbistring i vår egen press. Kulturskribenterna ha av naturliga skäl alltmer konsekvent tagit i bruk de enkla och klara termerna: finländsk = finsk och/eller finlandssvensk. Inom nyhetstjänsten, det må sedan gälla ekonomi eller politik eller idrott, härskar däremot alltjämt den gamla begreppsförvirringen i förtätad form, det journalistiska exemplet på en beklämmande tankelettja. Vilka groteska resultat dagstidningarnas onyanserade språkbruk kan leda till visade för ett par år sedan stockholmstidningarnas tal om Svenska teaterns i Helsingfors »finska» gästspel på Dramaten eller senaste höst (10/9 51), då sportjournalisterna kallade den finlandssvenske kanotmästaren Thorvald Strömberg »finnpojken» och »den urstarke finske fiskaren från Ekenäs». Liknande exempel kan man påträffa i stockholmstidningarna snart sagt varje dag.

Vad kan en sådan tendens att mörklägga verkligheten bero på? Äro somliga av våra journalister så rädda för att på något sätt favorisera den svenska nationaliteten i Finland, att de i stället hamnat i den motsatta ytterligheten och gynna finnarna på finlandssvenskarnas bekostnad? Ha de kanske så diffusa begrepp om finlandssvenskarnas betydelse för hela Finland, att de finna det vara enklast att undvika hela problemet genom att nonchalera denna del av befolkningen? Eller beror okunnigheten om svenskbygderna vid vår östgräns på en alltför bristfällig skolundervisning (historia, geografi, modersmål)? Sådana frågor kunna för mången måhända förefalla tillspetsade — men det måste väl finnas *någon* förklaring till att man så allmänt på tidningshåll inte bryr sig om att tränga igenom den språkliga dimbildningen och nå den enkla sanningen där bakom! De riktiga språkliga uttrycken och termerna funnos redan 1924 upptagna i Svenska Akademiens Ordbok — sedan dess har Nusvensk Ordbok kommit till och prof. Wellanders »Riktig svenska» samt en hel mängd uttalanden av olika svenska språkmän. Eller finns det ytterligare någon förklaring till att nyhetsspråket i detta enda fall alltjämt präglas av en konservatism, som inte vill se förhållandena i Finland sådana de verkliga äro?

Under de senaste åren ha sammanslutningar och enskilda personer

upprepade gånger protesterat mot dagstidningarnas »förfinskning» av förhållandena i Finland. Den senaste aktionen i syfte att söka avlägsna denna meningslösa terminologiska oreda tog formen av en uppvaktning i december hos Tidningarnas Telegrambyrå av representanter för Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet och Finlandssvensk Information. Härvid påtalades bruket att i TT:s nyheter utan urskillning beteckna företeelser och förhållanden i Finland såsom »finska». I den svenska pressen i Finland tillämpas den sakligt riktiga terminologien allmänt och konsekvent; härvidlag har ju det finlandssvenska språkbruket stöd i svenskt normalspråk. I finskt tidningsspråk kallas finlandssvenskarna ruotsalaisia (svenskar), suomenruotsalaisia (finlandssvenskar), ruotsinkieliset (de svenskspråkiga) etc., däremot aldrig »finnar». Mot bakgrunden av detta synes det förvirrande att TT »förfinskar» de finländska förhållandena och låter de svenska stamfränderna försvinna i anonymitet. Resultatet härav har i allt högre grad blivit, att de yngsta generationerna i Sverige i allmänhet icke ha någon kunskap om den till numerären icke obetydliga svenska folkstam utanför riksområdet, som sedan heden tid bygger och bor invid Sveriges gränser. De få i stället en tendentiös, enspråkigt finsknationalistisk syn på förhållandena i Finland, där den svenska nationaliteten uppfattas såsom en liten grupp svensktalande finnar. TT uppmanades därför att bruka de språkligt riktiga beteckningarna »finländsk» och »finländare» i tidnings- och radionyheter i alla de fall, där allmänt finländska förhållanden åsyftas — medan finne-finsk borde användas då finnar verkligen avses. »Ett riktigt svenskt språkbruk i detta fall skulle snabbt undanröja de många missuppfattningarna om finnar och finlandssvenskar och därigenom bidra till en större rikssvensk och skandinavisk förståelse för språk- och nationalitetsförhållandena i Finland. Önskemålet är också här objektivitet och språklig reda, som i övrigt är den svenska nyhetsförmedlingens kännemärke.»

Det är m. a. o. ingen hemlighet, att Finland är ett tvåspråkigt land, ett land med två nationaliteter. Det förhållandet bör också klart framgå av de språkliga uttrycken. Det bör för vår press i gemen vara ett första rangens intresse att ge läsekretsen sakligt riktigt nyhetsmaterial om broderlandet Finland lika väl som i fråga om andra länder. Det får inte bli så, att vi av språklig nonchalans arbeta en liten krets av förfinskningsivrare i händerna, ty därigenom motarbeta vi inte bara våra egna svenska fränder utan även hela Finland. Svenskfinland är det viktigaste svenska kulturområdet utanför Sveriges gränser, utan finlandssvenskarna stode Finland utanför det nordiska samarbetet. De två nationaliteterna ha gemensamt gjort Finland till vad det i dag är — denna samlade kulturmanifestation är för oss icke finsk eller svensk, utan finländsk. Det är hela Finland det är frågan om, den finländska helheten. Det vore därför av värde att få veta i vilken mån TT vidtagit åtgärder för att i framtiden — icke minst nu inför olympiaden — tillämpa ett objektivt och sakligt korrekt språkbruk i sina finlandsnyheter. När kunna vi vänta besked i saken?

Läroverkskrisen i Finland. Vill man påpeka några speciella drag, som utmärka läroverken i Finland, så är det bl. a. att en mycket stor del av dem består av nya skolor, att nybildningen varit synnerligen stark också under de senaste åren och att de privata läroverken spela en dominerande roll i jämförelse med de statliga. Under åren 1945—49 tillkommo 55 nya läroverk, de allra flesta privata. Enligt en nyligen refererad utredning uppgår antalet läroverk till sammanlagt 345 st., av vilka 107 äro statliga. En annan karakteristisk egenskap är att den rena landsbygden i Finland är väl försedd med läroverk. För att ha ett läroverk behöver en ort i Finland inte vara stad eller köping eller industricentrum; man har åtskilliga kyrkbyar på landsorten i vilka det finns läroverk, ledande till studentexamen. Men så steg också antalet studenter, inskrivna vid högskolorna, vid slutet av år 1950 till inemot 16 000. I den siffran ingår inte blott universitetet i Helsingfors, Tekniska högskolan, Åbo akademi, det finska universitetet i Åbo samt de fyra handelshögskolorna (två svenska och två finska) jämte en del högskolor med relativt få elever.

Man förstår, att det under sådana förhållanden måste råda en viss brist på lärare vid läroverken. De undersökningsresultat, som lagts fram, ge vid handen, att denna brist är avsevärt större i Finland än i Sverige. I mitten av januari 1952 konstaterade undervisningsministern Oittinen i ett offentligt uttalande, att ett underskott på cirka 2 000 lärare vid läroverken var ett faktum, som man måste beakta. Visserligen är bristen vid folkskolorna i fråga om kompetenta lärare ännu större, omkring 2 500, men räknar man med antalet skolor och elever, ha läroverken det sämre ställt. Undervisningsministern påpekade också att det hösten 1951 fanns omkring 20 mellanskolor, som inte hade en enda kompetent lärare! En annan sida av läroverkens bekymmer är lokalbrist och bostadssvårigheter, vilket gör att en lärare, vilken lyckats få tak över huvudet, inte gärna flyttar till en annan ort med mindre än att det finns garantier för att flyttningen inte betyder en försämring av bostadsförhållandena.

Krisens existens lär ingen bestrida. De kartläggningar, som utförts, ge vid handen, att skolorna i Helsingfors ha det minsta inslaget av inkompetenta lärare (»endast» 17,7 procent). De medelstora städerna ha det också rätt drägligt och statens skolor stå sig bättre i konkurrensen om lärarna än de privata läroverken. Statistiska uppgifter, som offentliggjorts och vilkas vederhäftighet inte bestritts, ha opererat med siffran 63,8 procent som uttryck för det inkompetenta inslaget i landsbygdens lärarkår; det är då givetvis fråga om privata läroverk. Gäller det botemedlen har man pekat på möjligheten att snabbutbilda eller nödutbilda läroverkslärare på kortare tid än vad som hittills ansetts vara det normala. En del andra botemedel ha också föreslagits, såsom exempelvis att utbilda folkskollärare till läroverkslärare. Men en sak, som man under inga omständigheter kan komma ifrån eller kringgå är, att läroverkslärarnas löner inte stå i rimlig proportion till vad folk med samma akademiska utbildning som de förtjänar i andra statliga sysselsättningar, för att inte tala om det privata näringslivet. Värst förefaller bristen att vara beträffande lärare i matematik och språk.

Då frågan diskuterats, vilket man ideligen gjort under de senaste åren i Finland, har det sagts att läroverkslärarnas arbetstimmar äro avsevärt färre än övriga statstjänstemäns. Den av fil. mag. Jonas Orring presterade undersökningen av läroverkslärarnas arbetsbörda i Sverige har i Finland kompletterats med en liknande undersökning för det egna landets vidkommande. Resultatet har blivit, att den större delen av läroverkslärarnas arbetsbörda i Finland, liksom i Sverige, inte består av undervisningslektioner utan av arbete utanför den egentliga skoltiden. Skulle man hålla sig blott till de officiella undervisningstimmarna, så skulle lönerna uthärda en jämförelse med vad som betalas i andra yrken. En sådan jämförelse måste av naturliga skäl avse blott den kvantitativa arbetsbördan, med bortseende från olika grader av kvalitet. Huru man än vänder på frågan om läroverkens kris, kvarstår problemet om lönerna såsom någonting centralt.

För ett par år sedan annoterade man i Finland en ökning av provårskandidaterna, vilken ingav förhoppningar om att de provårsutbildade och fullt meriterade lärarna småningom skulle komma upp till samma antal som under decenniet före det andra världskriget. Men även om en tillväxt av detta slag skulle försiggå, måste man ta hänsyn till det oavbrutet ökade antalet skolor och elever. Om lärarantalet är detsamma nu som exempelvis år 1939, så betyder detta i verkligheten en ur kulturell synpunkt farlig underbemanning av skolväsendet. Och det som gäller om läroverken gäller också anstalterna för yrkesutbildning och de mera specialiserade skolorna.

Det vore en uppgift för folkpsykologer att reda ut, vad motviljan mot pedagogernas anständiga avlöning beror på. Frågan är ju inte ny; den anmälde sig tydligen redan under antikens dagar. Att det råder en påtaglig motsägelse mellan ivern att grunda nya skolor och att leda ungdomen fram till studentexamen å ena sidan samt obegenheten å den andra sidan att materiellt trygga existensen av en kompetent lärarkår är i varje fall uppenbart. Den folkliga uppfattningen om sambandet mellan pedagogernas löner och arbetsprestationer bygger måhända också på den vilseledande bild allmänheten får, då den ställs inför de siffror, som ange hur många veckotimmar den ena eller den andra gruppen av lärare har. De undersökningar, som gjorts i Finland enligt samma mönster som det i Sverige tillämpade, ha dock i någon mån varit ägnade att korrigera de felaktiga föreställningarna. Skall man tro på upplysningens makt, får man hoppas att dessa undersökningar skola beaktas, då läroverkskrisens betydelsefullaste problem skall lösas.

Insänd litteratur:

L. T.

- Birger Planting. De jordrika stormännen, 187 sid., häft. 13: 50, inb. 17: 50.
Arthur Wieland. Främling i fiskeläge. Bilder från bohusländska kusten, 180 sid. 11: 50.
Ernst Logren. Paradox mot snusförnuft, 150 sid. 10: —.
Anansi Sem. Spindelsagor från Guldkusten. Nedtecknade av Mike Joslin. Återgivna av Herje Granberg. Ill. av Per Engström, häft. 16: —, inb. 20: —.

Lindstedts, Lund.

- Elof Åkesson. Ord i stormen, 144 sid. 8: —.

Natur och Kultur.

- H. G. Wells. Gudarnas föda, 284 sid. 8: 75.
—, Världarnas krig, 214 sid. 7: —.
—, Den osynlige mannen. 220 sid., häft. 17: —.

Norstedts.

- W. Gordon Stiernstedt. Ett halvsekel. Anteckningar och personhistoriska minnesbilder omkring Stockholms Handelskammare 1902—1952, 308 sid., häft. 19: 50.

Studieförbundet Näringsliv och Samhälle.

- Gunnar Heckscher. Svensk statsförvaltning i arbete, 436 sid., häft. 10: 50, inb. 17: 50.

Svenska Byggindustriförbundets småskrifter nr 1.

- Mejse Jakobsson. Ett rationaliseringsförsök i Göteborg.

Tiden.

- Barbara Ward. Västerlandets väg, 256 sid., häft. 13: —, inb. 17: —.
Leif Björk. Löner, priser och sociallagstiftning i sovjetunionen, 186 sid., häft 10: 50.
Taras Ševanko. The man and the symbol, 16 sid.